

Література

1. Будає С. В. Проблема професійної педагогічної діяльності преподавателя іноземного мови / Науковий вісник Південно-українського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Зб. наук. праць. — Вип. 4—6. — Одеса, 2002. — С. 22—25.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. — К.: Ленвіт, 2003. — 261 с.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування. — К.: Ленвіт, 2005. — 119 с.
4. Бербець Л. І., Зоценко Л. А. Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів як засіб навчання іноземних мов в немовних вищих навчальних закладах // Міжнародний форум «Мовна освіта: шлях до євроінтеграції»: Тези доповідей. — К.: Ленвіт, 2005. — С. 93—94.
5. Полат Е. С. Разноуровневое обучение // Иностранные языки в школе. — 2000. — № 6. — С. 6—11.

К. М. Гаєриленко, ст. викладач,
НТУ України «Київський політехнічний інститут»

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ УМІНЬ САМОСТІЙНОГО ЗАСВОЄННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Ситуація, яка утворилася на даний момент у світовому співтоваристві, змушує сучасного фахівця прагнути до підвищення конкурентоздатності на інтелектуальному ринку праці і визначається його здатністю до саморозвитку шляхом безперервного вдосконалення інтелектуального потенціалу. Соціальний і науковий прогрес сучасного суспільства сьогодні напряму залежить від рівня підготовленості фахівців до практичної мовної самоосвіти. У зв'язку з цим майбутній спеціаліст ще в рамках професійної підготовки у вузі має бути зорієнтований на необхідність систематичного підвищення своєї професійної і мовної кваліфікації, що забезпечуватиме йому збереження високо-

го рівня фахової майстерності та сприятиме підвищенню соціальної ролі, професійному зростанню особистості, її моральному самовдосконаленню. Таким чином, підвищення якості мовної підготовки як професійної складової технічного спеціаліста є одним із важливих напрямків розвитку його навчально-пізнавальних компетенцій.

Важливість лексичного аспекту вивчення іноземної мови, а також значення самостійної навчальної діяльності для оволодіння іншомовною лексиною, завжди усвідомлювалася методистами [9, с. 80—90]. Володіння лексиною є важливим показником рівня іншомовної комунікативної компетенції сучасного інженера, саме якісно сформовані лексичні навички — одна з умов успішного професійного спілкування іноземною мовою, а порушення лексико-семантичної норми призводять до смислових помилок, які роблять мову комунікативно недосконалою або зовсім незрозумілою. Одночасно лексичний аспект є одним з найскладніших аспектів теорії і практики вивчення іноземної мови. Процес оволодіння студентами лексичними навичками містить цілий комплекс проблем, пов'язаних з багатоаспектністю слова, якому притаманні граматичний і власне лексичний статус, багатомірність смислових зв'язків слова у словнику, безпосередня співвіднесеність слова з немовною дійсністю.

Перелічені фактори дозволяють говорити про необхідність розвитку у студентів технічних факультетів навчальної іншомовної лексичної компетенції, що трактується як «інтегрована особистісна освіта, яка поєднує когнітивну і практичну готовності та здатність навчатися самостійно оволодівати іншомовною лексиною, що забезпечує якісне самостійне засвоєння лексичних одиниць, а також розвиток пізнавальної самостійності» [10, с. 32].

З позицій психологічної теорії діяльності однією з найважливіших складових усвідомленої саморегуляції діяльності із засвоєння іншомовної лексики (поряд з уміннями самостійного здійснення дій мотиваційної, орієнтовної і контрольної-оціночної фаз) є володіння вміннями безпосереднього засвоєння іншомовної лексичної одиниці [4, с. 67—81]. Основними компонентами цієї фази є семантизація лексичних одиниць, їх запам'ятовування, тренування та вживання лексичної одиниці у власній мовленнєвій діяльності.

Серед методичних і предметних навчально-пізнавальних аспектів, що сприяють набуттю і розвитку лексичних знань і вмінь слід визначити наступні етапи: семантизація, введення, відпрацювання та застосування.

Першою слід зазначити семантизацію, або визначення значення і форми незнайомої лексичної одиниці. Метою даного етапу є розвиток умінь, що забезпечують засвоєння та узагальнення лексичної інформації з метою її подальшого зберігання у довготривалій пам'яті. Відомо, що засвоєння слова починається з його сприйняття.

При цьому особливу увагу викладачі та упорядники тлумачних словників приділяють правилами сполучуваності (лексичної та граматичної валентності), у тому числі стійким сполученням, фразеологізмам, які відображають особливості культури країни, мова якої вивчається. Саме по вмінню сполучати лексичні одиниці між собою в мовному контексті і поза ним можна судити про рівень сформованості лексичного досвіду в цілому.

Крім того, важливою є систематизація лексичних, граматичних та стилістичних особливостей лексичної одиниці і формулювання на цій основі «власної» системи правил. Для реалізації даної лінгвоаналітичної операції навчальний лексичний запас повинен «містити цілий набір правил вживання іншомовного слова» [1]. При цьому запропонована у навчальному посібнику інформація про них повинна бути взаємозалежною і систематичною. Так, за словами О. М. Шамова, на стійкість лексичних навичок впливають не тільки «характер взаємодії навичок між собою, а й характер взаємодії лексичних одиниць з фонетичними і граматичними» [7, с. 65].

Наступним етапом є введення лексичної одиниці в пам'ять. Навчально-пізнавальні дії, здійснювані на даному етапі, забезпечують запам'ятовування іншомовного слова і пов'язані, перш за все, із показником кількості засвоєної інформації про це слово. Запам'ятовування може бути, з одного боку, механічним, неусвідомленим. Однак багато дослідників, зокрема, Р. П. Мільруд вказують, що «запам'ятовування механічне, довільне і безпосереднє є недостатнім для успішної пізнавальної діяльності» [6, с. 10]. Ефективним вважається логічне, довільне і опосередковане запам'ятовування, засноване на усвідомлених навчальних діях.

Великого значення при запам'ятовуванні набувають орієнтири. Спираючись на них, студент успішно запам'ятовує певні слова. Опори носять найрізноманітніший характер. За твердженням А. Н. Шамова, для запам'ятовування важливі «структура слова, особлива фонетична форма, написання слова, наявність у формі слова елементів лексичної системи іншої іноземної мови» [7, с. 68]. Спираючись на дані ознаки лексичних одиниць, студент запам'ятовує не ті-

льки самі слова, але і різноманітні зв'язки між ними (логічні, асоціативні, словотворчі).

Визнаючи високу значимість прийомів усвідомленого запам'ятовування для розвитку навчально-пізнавальних умінь в оволодінні іншомовною лексикою, відзначимо також, що у навчанні можуть бути також реалізовані і прийоми мимовільного запам'ятовування, які забезпечують так званий «imprinting» — «закарбування» у свідомості студента важливої інформації при першому знайомстві з нею, що впливає на ступінь її запам'ятовування.

Далі слідує етап відпрацювання лексичної одиниці, яка повинна бути самостійно засвоєною. Цей етап називають також ситуативно-стереотипним, і він є, поряд з етапом застосування нової лексичної одиниці у практичному мовленні, «центральною ланкою в усій роботі зі створення активних лексичних навичок» [8, с. 128], і покликаний забезпечити створення міцних лексичних мовних зв'язків у заданих межах в однотипних мовних ситуаціях. На цьому етапі лексичні навички набувають таких рис, як автоматичність, усвідомленість, стійкість та фіксованість.

Рівень сформованості лексичних навичок на даному етапі є репродуктивним і передбачає вміння студента застосувати отримані лексичні знання на практиці.

Наступним етапом є застосування лексичної одиниці у власній мовленнєвої діяльності. Активізація, або варіативний ситуативний етап, є етапом створення «динамічних, гнучких лексичних мовних зв'язків» [8, с. 125]. Гнучкість лексичної навички говоріння проявляється в «умінні комбінувати наявний лексичний матеріал у нових умовах, в умінні вирішувати на основі цього матеріалу нові комунікативні завдання» [7, с. 85]. Даний перехід до зв'язування висловлювань під час говоріння підносить студента до найвищого рівня у розвитку лексичних навичок — творчого.

Розвитку динамічних лексичних навичок сприяє здійснення навчально-пізнавальних дій, спрямованих на «застосування набутої та організованої лексичної інформації. Дані навички багато в чому забезпечують появу власних висловлювань і сприяють розумінню аналогічних висловлювань інших учасників акту комунікації» [7, с. 74]. Для їх розвитку у словник необхідно ввести елементи, які сприятимуть реалізації наступних навчально-пізнавальних дій: методичний контроль над реалізацією лексичної одиниці в мовленні, який полягає в умінні довільного ініціювання і регуляції дій, що входять до наміченої програми; реалізація наміченої програми повного вирішення комунікативно-пізнавальних завдань. Така дія передбачає,

за словами О. П. Брусяніної, вміння виконувати наступні лінгво-аналітичні операції: а) актуалізацію необхідної лексичної інформації; б) утримання актуалізованої лексичної інформації у вигляді «образу» з метою її використання; в) розгортання інформації; г) застосування лексичної інформації в конкретній ситуації; д) навичок адекватного вираження лексичної інформації в необхідних мовних формах [2, с. 50].

Таким чином, у даній статті обґрунтовується необхідність розвитку іншомовної-лексичної компетенції у рамках вимог вищої технічної освіти; дається визначення навчальної іншомовної-лексичної компетенції, наголошується на важливості розвитку навичок самостійного засвоєння іншомовної лексики на навчальному етапі і пропонується набір навчально-пізнавальних дій для розвитку даних умінь.

Література

1. *Апресян Ю. Д.* Формальная модель языка и представление лексикографических знаний // Вопросы языкознания. — 1990. — № 6.
2. *Брусянина О. П.* Обучение студентов старших курсов языкового факультета самостоятельной учебной деятельности по усвоению новых грамматических явлений (на материале немецкого языка): Дис. ... канд. пед. наук. — Екатеринбург, 2000. — 234 с.
3. *Бухбиндер В. А.* Основы обучения лексике в средней школе (на материале немецкого языка): Дис. ... д-ра пед. наук. — К., 1971. — 558 с.
4. *Выготский Л. С.* Мышление и речь: Собрание соч. в 6-ти томах. — Т. 2. — М.: Педагогика, 1982.
5. *Леонтьев А. Н.* Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1975. — 304 с.
6. *Мильруд Р. П.* Навыки и умения в обучении иноязычному говорению // ИЯШ. — 1990. — № 1.
7. *Шамов А. Н.* Лингводидактические основы когнитивного подхода в организации обучения лексике на уроках немецкого языка в средней школе. — Н. Новгород: НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2004. — 190 с.
8. *Шатилов С. Ф.* Методика обучения немецкому языку в средней школе. — М.: Просвещение, 1986. — 223 с.
9. *Шатилов С. Ф.* Обучение лексическим навыкам // Методика преподавания немецкого языка в педагогическом вузе. — М.: Просвещение, 1983. — 214 с.
10. *Ятаева Е. В.* Учебный глоссарий как средство развития учебной иноязычно-лексической компетенции в профессиональном языковом образовании: Дис. ... канд. пед. наук. — Екатеринбург, 2007. — 297 с.